

Un assassinat en temps de pesta

El 1589, enmig d'una terrible epidèmia de pesta, un grup de bandolers armats amb sabres i escopetes van assaltar una cabana a prop de Bell-lloc. Com veureu, les seves intencions anaven més enllà de robar unes quantes joies.

GUILLEM ROCA
@GuillemRoca4
Lleida

En evocar la “pesta”, la malaltia per antonomàsia de la baixa edat mitjana, a tots ens ve al cap una gran mortaldat. Però, per a la societat medieval, la paraula implicava molt més. Em refereixo a afectacions que potser ara, després d'haver patit la COVID-19, ens semblen una mica més entenedores, com per exemple el daltabaix econòmic, la fugida de població benestant a zones rurals o una legislació poc coherent fruit de la desorganització i el desconeixement.

La població medieval en sabia molt més de legislar en temps de pesta que no pas nosaltres. Durant el segle XV es van produir, amb una regularitat que posa els pèls de punta, brots de pesta gairebé cada deu anys. No fa gaire vaig llegir un article que portava per títol “Estem preparats per a una altra pandèmia?”. És ben clar que no. Potser haurem d'acabar desempolsant el Regimènt de prevenció de la pestilència que Jaume d'Agramont, metge i professor de l'Estudi General de Lleida, va escriure l'any 1348.

Jaume d'Agramont, com tots els seus coetanis, sabia que en

temps de pesta calia témer el desordre tant o més que la malaltia. Giovanni Boccaccio, en el seu pròleg al Decameró, explica que, durant la pesta de 1348, mentre alguns es recollien en la sobrietat, altres, veient com se'ls escurçava el futur, es dedicaven a beure i gaudir. Entre aquests hi havia brivalls —ladres i oportunistes— que, aprofitant que les autoritats havien mort o fugit de la ciutat, feien de les seves per tota Florència. Amb les actuals acusacions de corrupció per la compra de mascaretes en aquells dies de confinament del 2020 sembla que l'avenc que ens separa del segle XIV no és gaire més profund que un sot.

Un robatori en temps de pesta

El cas que vull presentar avui va tenir lloc al setembre de 1589 enmig d'un terrible brot de pesta que va afectar diverses parts de la Península. Mentre uns quants s'amagaven temorosos dins les muralles de viles i ciutats encara no infectades, altres, obligats a fugir de casa per la pesta, vagaven pels camins fent front a nombrosos perills propis dels temps de descontrol.

Aquest va ser el cas d'un grup de gent sense res més en comú que l'obligació d'haver

de “purgar” (fer una quarantena) en una cabana del lloc de Vinquín, terme de Bell-lloc d'Urgell, mentre esperaven que els deixessin entrar a Lleida. Encara avui es pot trobar aquest topònim situat, en línia recta, a uns quatre quilòmetres del municipi.

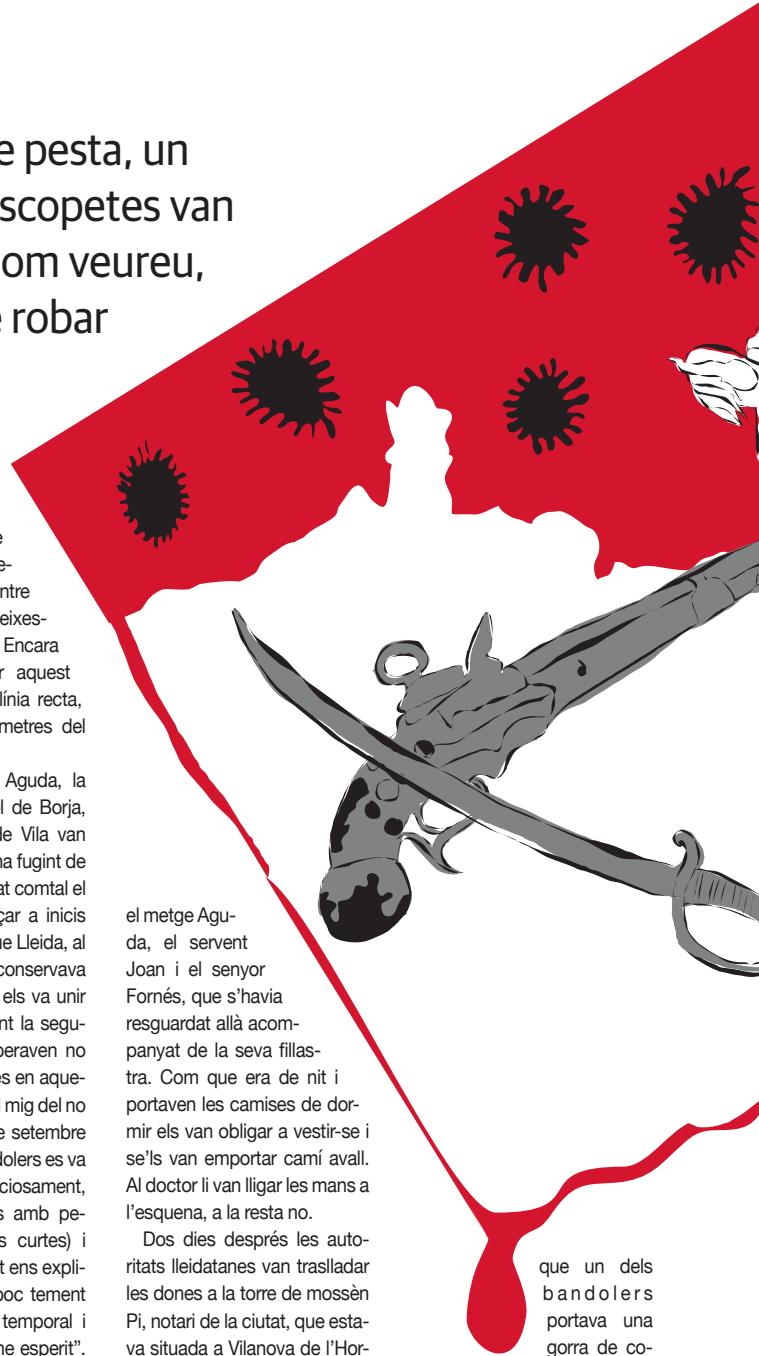
El metge Mateu Aguda, la seva esposa, Isabel de Borja, i el servent Joan de Vila van abandonar Barcelona fugint de l'epidèmia. A la ciutat comtal el brot degué començar a inicis de l'estiu, mentre que Lleida, al novembre, encara conservava la sanitat. La pesta els va unir a altres que, buscant la seguretat de Lleida, esperaven no presentar símptomes en aquella cabana situada al mig del no res. La nit del 14 de setembre un grup de vint bandolers es va acostar al lloc silenciosament, anaven ben armats amb pedrenyals (escopetes curtes) i sabres. El document ens explica que actuaven “poc tement Déu i a la justícia temporal i induïts per lo maligne esperit”. En encerclar la cabana van cridar perquè encenguessin un llum i els homes sortissin a fora. Mentre alguns vigilaven els voltants, tres bandolers van entrar a registrar la cabana. A la barraca hi havia tres homes:

el metge Aguda, el servent Joan i el senyor Fornés, que s'havia resguardat allà acompanyat de la seva fillastra. Com que era de nit i portaven les camises de dormir els van obligar a vestir-se i se'ls van emportar camí avall. Al doctor li van lligar les mans a l'esquena, a la resta no.

Dos dies després les autoritats lleidatanes van traslladar les dones a la torre de mossèn Pi, notari de la ciutat, que estava situada a Vilanova de l'Orta (La Bordeta). Poc després també hi van acabar fent cap Joan de Vila i el senyor Fornés. Com que encara no havia conclòs la seva quarantena no se'ls permetia entrar a Lleida.

Isabel va explicar al veguer

que un dels bandolers portava una gorra de color grana i un pedrenyal daurat. Van prendre-li tot el que tenia de valor, mantons de seda, passamans, joies, robes de vellut amb franjes d'or i plata, mocadors, garnicions d'or... “Prengueren

capítol 8

@lupe.riboi.montel

Amb la voluntat de denunciar-ho a les autoritats van encaminar-se envers Lleida i l'endemà, entre les vuit i les nou del matí, van arribar als molins de Cervià, a prop de l'actual parc de la Mitjana, des d'on van poder avisar als guardes.

Tot i fer el camí junts, en Joan va arribar abans a la torre de mossèn Pi. Al senyor Fornés van haver de deixar-li unes calces (mitges) i unes sabates perquè s'havia mullat i fet malbé la roba durant la fugida —“per haver passat la séquia Major i estar

ban-yat i tenir les calces molt gastades”, diu el document. Una imatge poc digna d'un home de la seva categoria. Joan de Vila va reconèixer, entre els assaltants, el Fill del batlle d'Alòs, “un home flac, desbarbat, vestit amb un gipó blanc (peça de vestir amb mànigues i ajustada que cobria el torç) i una muntetra (barret) amb plomes”.

El destí del doctor Aguda

El 19 de setembre, en Pere Ripoll, pagès de Bell-lloc, va explicar a les autoritat lleidatanes com van localitzar el cos del doctor Aguda. El dia abans, un dels jurats de la vila, en Baltasar Martí, va demanar-li a ell i a altres del poble que anessin a prop de Vinquent on un pastor dels Alamús havia “vist mort lo metge Aguda”. Quan Pere i cinc homes més van acostar-se a la cabana on el grup havia fet la quarantena, van localitzar “un cos mort, el qual estava de bocaterosa”. Com que feia molt mala olor, devia fer almenys quatre dies que era mort, van refusar acostar-s'hi.

Se'l van mirar de lluny, intentant distingir alguna cosa en el cos inert que els permetés identificar-lo. Cal tenir en compte que llavors imperava la teoria que vinculava les malalties a vapors corruptes que contaminaven l'aire, originats, entre altres, per deixalles o per cadàvers en descomposició. En aquells temps de pesta ningú volia temptar la sort acostant-se a un cadàver que feia dies que es podia al sol. Des de la distància, Pere va copsar que el mort duia “unes calces brunes de drap, una capa de contrai (tela fina a imitació de les fabricades a Contrain, Flandes) amb un sombrero, mitges negres i unes espadenyes”. Uns dies abans de l'assalt va veure el metge amb aquella roba i en va tenir prou per confirmar que era ell.

En Martí Sabaté, un altre membre de la comitiva fúnebre, també va assegurar que es tractava del doctor, “tant per lo tamany del cos com per lo vestit que portava” —va assegurar. Ell el coneixia bé, mentre purgaven a Vinquent els va portar el menjar diàriament.

Tots els testimonis van assegurar la bondat del metge, que només tenia un enemic, un tal Ganyet, de Vilanova de la Barca, amb qui pledejava perquè li havia vulnerat un privilegi.

La cerca dels assassins

Ja hem vist com entre els assaltants a la cabana hi havia el Fill del batlle d'Alòs. Es referien a Arnau Escuder, membre de la noblesa i capítost local dels nyeros, com el seu pare. Entre els segles XVI i XVII la noblesa catalana es va dividir en dos bàndols, els nyeros i els cadells, provocant conflictes socials i impulsant la violència del moviment bandoler. El batlle d'Alòs i el seu fill, acompanyats d'una quadrilla d'homes sanguinaris i sense escrúpols, van protagonitzar diversos fets violents pel territori lleidatà. Un dels més sonats va ser l'assalt a Cubells, justament l'estiu de 1589. Després de durs enfrontaments, una agrupació de diverses forces va aconseguir fo-

ragitar-los de la zona del Segre Alt i Mitjà. És justament llavors, aprofitant el descontrol causat per al pesta, que els bandolers van baixar fins a Bell-lloc per passar comptes amb el doctor Aguda, que només li lliguessin les mans a ell demostra que buscaven alguna cosa més que el robatori. Allò va ser una execució i després van deixar el cadàver on el poguessin trobar. Potser el metge també estava implicat en les lluites socials que durant aquells anys van dividir el territori.

El 31 d'octubre, disset dies després de la mort, les autoritats van anar a cercar Isabel, esposa del doctor, per preguntar-li si seria capaç d'identificar els assassins. “Senyors, jo quan entraren en dita cabana —va respondre la dona— no els vaig mirar molt, però si per cas los conec, verdaderament diria que són ells”. Acte seguit van mostrar-li Josep Roig i Pere Artesà, “ara de present detinguts en les presons reals”. Després d'examinar-los durant una estona la dona va concloure “senyors, jo los he molt ben mirat i dic que cap d'ells és causant de la mort del doctor Aguda, mon marit, ni del robatori a la cabana”.

Així acaba el procés, sense que puguem saber res més del cas, ni tan sols si en acabar l'epidèmia algú va donar sepultura al doctor, potser encara és allà... Cal pensar que era una època de descontrol i impartir justícia era difícil. En aquells anys de dificultats els bandolers van aprofitar per campar a plaer. Al novembre la pesta s'estava acostant perillosament a la ciutat i la prohomènia de salut va reforçar les mesures preventives imposant quarantenes als visitants i controls a les mercaderies. Al desembre el batlle d'Alòs i el seu fill encara van cometre robatoris a Almenar, Raïmat i Vilanova de Segrià.

*Procés analitzat: AML, reg. 828, f. 161r-165r
Guillem Roca. Historiador i membre del projecte IlerCrisSan (2023CRINDES- TABC).*

tot lo que tenien i que els agradà” — es va lamentar Isabel. No els coneixia, però va escoltar com a un d'ells, un home prim i sense barba, l'anomenaven “lo Fill del batlle d'Alòs”. L'última vegada que va veure el doctor Aguda se l'emportaven “amb violència i amb amenaces”, i conclou “del qual (el marit) a hores d'ara encara no en sé cosa alguna”.

La fugida d'en Joan i del senyor Fornés.

En sortir de la cabana els bandolers van lligar de mans al doctor Aguda i es van empor-

tar els presoners en direcció a Miralcamp. Després de recórrer una bona distància els bandits van dir a en Joan i al senyor Fornés que marxessin, però quan van començar a refer el camí en direcció a la cabana, ja fos perquè se n'havien penedit o perquè volien encalçar-los per l'esquena, van tornar-los a cridar demanant que recuessin. Òbviament, no els van fer cas i tant en Joan com en Fornés van arrencar a córrer comes ajudau-me aprofitant la foscor i amagant-se entre els matolls. “I los dits bandolers, lladres, nos tiraren dos escopetades”, per fortuna, sense fer blanc —va explicar en Joan al veguer en arribar a Vilanova de l'Horta.